

ZĂCĂMINTE BIOGRAFICE ȘI PO(D)ETICE INEDITE ARGHEZIENE ÎNTR-O SURPRINZĂTOARE EDIȚIE DE ȘTEFAN GENCĂRĂU ȘI VASILE MAN

Timofei ROȘCA,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Adnotare

Despre enigma Arghezi, raportată atât la poezie, cât și la biografia propriu-zisă, se vorbește insistent și până astăzi. Știm doar atât: Arghezi este al doilea mare poet după Eminescu. Firele tainei duc spre personalitatea artistului, care a fost până la urmă un învingător. Ca să ajungi la un dialog cu Dumnezeu, trebuie să treci mai multe vămi. Cum? Parte din adevăr aflăm ”aici și acum”, în manuscrisul arghegian, dezgropat ”din lutul grădinii de la Mărțișor” și care multă vreme a zăcut în taină sub semnul unor riscuri de a fi publicat. Așadar, manuscrisul în cauză destăinuie pe viu informații inedite, privind atât formarea personalității scriitorului, cât și anevoioasa lui cale spre absolut. Totul e raportat la limitele firii omenești, ale credinței și adevărului, ale trecerii și ”așteptării”.

Cartea ”Tudor Arghezi - Din duhul pământului” (Ediție de Ștefan Gencărau și Vasile Man, apărută cu sprijinul Senatului Universității de Vest ”Vasile Goldiș” din Arad, 2012) e ca o comoară defundată, spre surprinderea nu numai a cititorilor simpli, dar și a celor mai încercați exegeți. Într-adevăr, ediția e vegheată de mai mulți împătimiți ai zăcămintelor spirituale românești. Cu un scurt, dar sentențios cuvânt introductiv (”Biografia secretă a unui mare poet”), volumul e deschis de academicianul Eugen Simion, plăcut surprins de semnificația evenimentului, dar nu în ultimul rând dispus să atenționeze, la nivel de maximă, că ”fără cultură o națiune este săracă și riscă să piară din istorie” și ”că marii scriitori sunt adevăratele modele ale spiritualității noastre”.

Ca un răspuns la cuvântul de salut, pe alocuri reticențiat al academicianului, vine să se pronunțe pe marginea lucrării Președintele Universității, Prof. univ., dr. Aurel Ardelean, Rector fondator al Universității de Vest ”Vasile Goldiș” din Arad, precizând meritele ”Centrului de Cercetare a Literaturii Argheziene”. Aflăm date și amănunte despre inaugurarea ”Centrului...” (21 mai 2009) – eveniment marcat și de participarea oamenilor de cultură din România, R.Moldova, Franța, Suedia, Germania, Serbia, Ungaria, inclusiv lansarea volumelor ”Baruțu T.Arghezi, un spirit european” (Arad,2009) și ”Tudor Arghezi. Anii tăcerii”(Arad, 2010), ambele privind locul și însemnătatea lui T.Arghezi în cultura românească, ”artist al imaginii,... artist al cuvântului”.

Date din prima sursă despre relațiile lui Tudor Arghezi cu fiul său Baruțu, mai cu seamă în legătură cu dificultățile păstrării și valorificării ”documentelor de primă importanță”, inclusiv ”biografia și uriașa operă” a lui Arghezi ne oferă Doina Arghezi. Rândurile scrise de consoarta lui Baruțu reprezintă un rar exemplu de atașament față de scrisul predecesorului, de ”conținutul lui DIVIN”, în fața căruia autoarea a fost profund cutremurată: ”Am lăcrimat, am suspinat și mi-am îngenunchiat gândurile”. Ștefan Gencărau, conf. univ. dr., este, cum menționează aceeași Doina Arghezi, autorul titlului cărții, tot el este și exegetul istoriei manuscriselor, o istorie pândită de riscuri în lungile peregrinări. În articolul său ”Pentru o editare a manuscriselor argheziene”, același autor informează cititorul despre compoziția și structura cărții, despre posibilele și imposibilele redactări și descifrări, despre conspirația ”dezgropării” și ascunderii a ceea ce a mai vrut să spună Tudor Arghezi despre destin și creație, despre munca migăloasă de cercetare și analiză a redactărilor de a intui și ceea ce ar mai fi vrut să spună maestrul și nu a încăput în frază și cuvânt.

Pe de altă parte, la încheierea volumului, două materiale: ”Tudor Arghezi – un miracol în literatura română. Interviu cu Baruțu T.Arghezi” și ”Arghezi din noi ” oferă profesorul Vasile Man.

Primul e prezentat în formă de întrebare și răspuns. E vorba de un interviu pe care l-a luat însuși profesorul Vasile Man de la interlocutorul său Baruțu. Întrebările sunt, ca să zic așa, nucleare, și vorbesc despre o cunoaștere profundă a vieții și operei argheziene: "Ce înseamnă poezia pentru Tudor Arghezi?" sau "Fiind mereu în apropierea tatălui Dvs., ce spunea Tudor Arghezi despre primul lui volum "Cuvinte potrivite"? sau : "Care este geneza volumului de versuri "Cântare omului"? sau : " Este "Lina" un roman biografic?" etc. Răspunsurile sunt pe măsură, căci vin din prima sursă. Ele țin nu atât de teoretizare, cât de relația vie cu subiectul de referință. De cele mai multe ori, Baruțu răspunde cu/prin cuvintele tatălui său, ceea ce este și mai important.

În finalul cărții, după ce vom citit manuscrisul gata descifrat și redactat, se iscă, încă o dată întrebarea, privind impactul "scrisului" arghezian asupra publicului larg de cititori. "Arghezi din noi" – astfel și-a intitulat cuvântul de încheiere profesorul Vasile Man, cel care și-a asumat cea mai mișaloasă muncă tehnică asupra textelor îngălbenite de griji și de vreme. De altfel, facsimilul e însoțit și de imaginile propriu-zise ale filelor îngălbenite dezgropate și fotografiate, puse la vederea cititorului. "Manuscrisele" inedite pe care le prezentăm aici, relevă profesorul, constituie o nouă mărturie "Despre arta literară a lui Tudor Arghezi".

Exemplele selectate, privitoare la "copilăria sângerată", la "timpul de șomaj", la viața din mănăstire cu "neliniștea imprecisă", "unde mocneau comploturile politice", la munca literară propriu-zisă, la propriile "scrieri", ca "Cimitirul Buna-Vestire", în care Arghezi se dovedește un "extraordinar cunoscător al personajelor sale". Parafrazând spusele unui stareț înțelept din amintirile argheziene, profesorul Vasile Man, în spiritul unei morale ce îl caracterizează, concluzionează: "Cu Dumnezeu vorbim numai în rugăciuni, este cea mai profundă taină a spiritului uman..., cu Arghezi se vorbește prin creația sa".

Să ne apropiem, așadar, de ceea ce e cuprins între argumentări, comentarii, aprecieri, adică de conținutul manuscrisului propriu-zis, ca enigmă, care a cunoscut epopeea conspirației, peregrinărilor și "tăcerea pământului" de la Mărțișor, așa cum e formulat miezul volumului: "Din duhul pământului. Cuvântul arghezian în trecerea sa către public".

Sunt în fond, pagini subversive, în sensul că subminează regimuri rău întemeiate, politici și ideologii corosive, mentalități corupte, credințe fără axă filosofică sănătoasă, pretențiozități intelectuale necultivate. Și dimpotrivă, Manuscrisul include destule considerente în care autorul admiră sau aderă la opiniile personalităților distincte, lucide, martirice, aproape inconștiente de valoarea lor – toate trecute prin biografia intimă, socială și de creație a marelui Arghezi. Un geniu sau un "mare scriitor", ca "adevărat model al spiritualității noastre", cum a subliniat reputatul academician, este în drept să reacționeze, să se revolte, să amendeze în stilul său caracteristic, din primul motiv că își reprezintă compatrioții. Prin vocea lui ne convingem, cine și unde suntem, iar codul, formula de comunicare, "potrivirea cuvintelor", sunt libere, deschise, democratice, ca să zic așa, molipsitoare prin farmecul lor nonconformist.

Întreaga comunicare e structurată și împânzită de replici tăioase, de falseturi satirice, groțești sau, în cel mai indicat caz, de ironia amară care vizează trivialul oligarhic de pe vremea sa. Totul e învăluit într-o atmosferă carnavalescă, cu măști pe potrivă, totul fiind îmbrăcat în haina caricaturalului. Citim, de pildă, considerentele "unui General" despre Rege și instituțiile care i se supun și ne gândim la ce riscuri se supunea Tudor Arghezi, când așternea pe hârtie asemenea rânduri pentru posteritate. E de ajuns să amintim de soarta lui Nicolae Iorga. Fapt e că manuscrisele fuseseră încredințate unor "mâini bune" și doar "pământul" cu respirația și credința lui le mai putea secretiza și securiza. Tudor Arghezi avea și motivele sale personale în raport cu timpul și regimurile: ignorat, marginalizat, interzis, mai adăugându-se și relațiile din familie, "ruptura" („Tatălui meu"), o copilărie nefericită" (Mircea Zăciu). Poetul a fost refractar la conjunctura grețoasă, cu o tipologie mediocră, gen Carac. Pentru Tudor Arghezi întreaga viață și poezie a fost un continuu refuz la cele trăite, începând de la vârsta copilăriei. Copilăria este ora matinală, ochiul curiozității, uimit de toate câte sunt, unul din izvoarele și garanțiile autenticității poeziei. Cât de trist e când ea, copilăria, este invadată de trivial. Câtă dezicere de sine trebuie să depui, pentru a salva neprihănitul din propriul eu?! Memoria, amintirile reprezintă, în acest sens, nu doar un fond

înnobilator, recuperator, dar și un depozit de impresii impuse, inoculate – pericol în formarea eului autentic, în manifestarea lui creativă. Ține de a doua vocație faptul de a ști să te confrunți cu propriul arsenal al memoriei, a fi sensibil și prudent la promovarea a ceea ce vine pe calea ”memoriei involuntare”. În acest sens Tudor Arghezi ne dă o lecție de proprie biografie:

”Păcatul inatenției, lipsa stilului și a distanței, turpitudinea, bestialitatea brutei vulgare fericită, indiscreția, starea amorfă, porcul și scroafa umană mi-au degradat copilăria. Căzut pe mâinile cui s-a întâmplat și de care mi-era tot atâta milă cât și dezgust, vârsta mi s-a strecurat între contradicții” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 6(3), 33]. Iată cum s-a ”modelat” un caracter poetic contradictoriu, ”singur și pieziș”].

Purificarea, fenomenul catharsiac, la nivelul poetic propriu-zis, are loc printr-o specifică ”taină”, prin mijlocirea unui prototip nevizat sau a unei idei oportune: ” Mă urmăresc și azi cu amărăciunea lor de atunci anume uimiri, revelații și constatări secrete, răspunzătoare fără nici o îndoială de scârbă de oameni a intuiției crude și triviale. M-am surprins câteodată răzbunând în persoana unui individ sau a unei idei, o veche stare sufletească tănuită într-o suferință” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 6(3), 33].

Deseori ne întrebăm, de unde începe poezia? Tudor Arghezi, cel din ”duhul pământului”, răspunde în felul său și anume că ea, poezia, se conține în ecuația vieții și singurătății omului de vocație, atâta doar că aceasta trebuie dedusă din ceea ce vezi, auzi și trăiești. Ion N. Teodorescu, ”adâncit între obscur și clar”, știa să vadă, să audă și să trăiască într-un fel anume, contradictoriu. În limbajul psalmistului acel fel de a fi se cheamă ”pieziș”. Cei care au pătruns poezia argheziană nu puteau să nu sesizeze acea lustrație teleologică : ”verbul său e distilarea iubirii și a urii acumulate de veacuri, alchimie a durerii devenite muzică, a imundului prefăcut în suavitate, dar păstrând secreta putere a otrăvirii pedepsitoare” [Zaciu M., Papahagi M., Sasu A., 1995, 114]. Iată cum arată acea ”alchimie” în biografia de creație a poetului, un fel de ”pharmacon”, în limbajul lui J.Darida, care se va prelungi și în poezia propriu-zisă.

Avem în față un tablou al vegherii și negării, al afirmării prin negație: ”Pe la 16 ani, cunoșteam și lumea literară, poeți, profesori, autori, dramatici și actori și pictori, creaturi ale Bucureștiului sau întorși din streinătăți. Nu *vedeam* (s.n.-T.R.) o deosebire notabilă între noroaiile lor și mocirla curților cu privată din fund... Unicele cursuri de împăcare le gustăm în casa mamei lui Galaction, văduvă, de o bunătate cum nu mai întâlneam ... Din toți urmașii acestei onestități provinciale, strămutată din Teleorman în Capitală și degenerând ori în petreceri, ori în viață falsă, s-au ales câteva tragedii meschine și niște morminte” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 8(5), 37]

Însăși vocația stă sub semnul neliniștii, a unei ”neliniști imprecise, destăinuie autorul manuscrisului, mai mare decât ea, mai mare decât mările și întinderile din necunoscută pustă ale planetei mele sufletești” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 9(6),39] – iată o reminiscență sublimă, tangibilă, eminesciană. Pe toată întinderea manuscrisului nu dispare firul gândului de a scoate în lumina cunoașterii Taina neastâmpărului, a ”neliniștii imprecise”, nonconformismul unui spirit de creație, tentat de patima autodepășirii, atins de ideea eternității :”Dar nu știu ce se întâmplă că pățimaș în urmărirea unui scop, îndată ce-l ating aproape cu mâna mă întristează și simțindu-mă legat caut să mă dezleg... Nu vreau viitor. Poate că voiam o poziție de eternitate” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 17(14), 55]

Nu suntem cei care ni se pare că suntem sau convinși că suntem, atenționează poetul. Trecerea noastră nici pe jumătate nu e cunoscută. ”Cine pretinde că se știe și că s-a descifrat, e un prost sau un impostor cu veleități de pedagog, educator și profet. Suntem în zbor inconștient împrejurul unui fagure de întuneric și decide secunda” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 17(14), 55]. Dibuiem, așadar, în ”inconștient”. Ceea ce ni se pare lucid sau conștient e, mai degrabă, un tip de ”instinct”, iar ceea ce ni se revelă e lumina de o clipă. De aici începe, probabil, poezia, din identitate, când ai viziunea totului și te poți include în el.

Copilăria cu inocența, candoarea ei, ar fi, alături de sacralitate și natură, una din deschiderile spre acea lumină a ”clipei” de grație. Să ne amintim de ”Cântec de adormit Mitzura”, dar și de o mare parte din poeziile incluse în volumele ”Stihuri de abecedar”, ”Mărțișoare”, ”Buruieni”,

”Hore”. Ele se impun nu numai prin tematică, dar și ca arte poetice, prilej de demonstrare a lucidului, ca model de procreație, tangent sau concurent, ”modelului originar”, ”demiurgic”, în sensul interpretat de I.M.Lotman. Cât ar părea de neașteptat, acea viziune a ”contradictoriului”, a eului ”adâncit între obscur și clar”, tot de la aceste ”model” începe, adică de la o energie ludică, juvenilă, implacabilă, care avea să genereze implicit un limbaj exasperant, al durerii omenești, precum și un imaginar monstruos. Aceasta are loc, ca proces de formare, până ca poetul să cunoască ”Florile răului” de Ch. Baudelaire. Trecută prin sensibilitatea poetică a tânărului angajat, însăși fabrica apare ca un monstru care devorează vieți omenești: ”Moartea se preumbla neîntrerupt între mașini... Un pas nechibzuit pe o scară firavă de vergele de fier trăda un om firimitat... rana amenința să se infecteze din pricina unei unghii smulse, a unei urechi sfâșiate, a unei hașchii de fontă primită dintr-o explozie în pântec, în șold. Un ferestruu circulator retezase brațul din cot. Mădularele lungi primeau cele mai multe răzbunări ale mecanicii, servită fără misticul cuvenit monștrilor de metal” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 22(19), 65].

Textul manuscrisului nu reprezintă o simplă cronică a evenimentelor, cum s-ar părea uneori. E, mai degrabă, o sinteză de principii în scrisul arghezian. Aici se concentrează timpul copilăriei, adolescenței, ghidat, totodată, de ochiul matur al lui Tudor Arghezi, ca poet total. Materia pur informațională, de un stringent dramatism, se infiltrează prin veghea spirituală a omului de creație, în virtutea căreia fiecădată, amănunt, întâmplare etc. este apreciat la nivelul celor mai subtile semnificații.

Este semnificativ și faptul că Tudor Arghezi s-a format, ca un om de cultură, în mediul mănăstiresc, acolo unde a venit cu scopul de a cunoaște lumea ”pe dedesubt”. Ne transpunem, așadar, la nivelul ”dedesubtului”, adică al tainei, al invizibilului. În manuscris ”invizibilul” apare sub mai multe culori: etică, morală, intimă deontologică, psihologică, filosofică etc. la acest nivel, scopul poetului nu a fost acela de a discredita, a critica, a ignora sau, dimpotrivă, a elogia sau a idolotriza. Și aici Tudor Arghezi rămâne un poet modern, de un realism obiectiv. Tipul uman, realitatea, în general, apar în toată integritatea și complexitatea lor conținutistă. Pe Tudor Arghezi, acum cu numele împrumutat de la Mitropolit, Iosif, îmbrăcat în sutană de monah, îl interesează sensul existenței, sub orice mască sau lumină s-ar manifesta el. Din acest punct de vedere, autorul manuscrisului e și expert și analist și strateg. Teleologismul său constă, în ultima analiză, în evidențierea esențialului existențial.

Bineînțeles, pe cititor îl interesează nu doar latura teleologică, dar și judecata de valoare, tensiunea semantică a cuvântului, strategia deconspirării. De remarcat că și aici Tudor Arghezi rămâne, în mare parte, poet; referințele sale transcend deseori în universul poeziei. Suflul poetic se conține și se continuă până și în relațiile cu personalitățile mănăstirești, în dialoguri, portrete, atitudini, gesturi, în introvertiri psihologice, morale, deducții cvasifilosofice, uneori evanescente, în confruntări etc. Peste tot recunoaștem vocea specifică, pătrunzătoare a lui Tudor Arghezi, cu toate nuanțele ei, așa încât cei din jur, care vin în contact cu tânărul monah, sunt radiografați și vizualizați în cele mai tănuite subtilități, exprimate, ceea ce nu e mai puțin important, într-un limbaj nonconformist, polivalent, provenit dintr-o vastă cultură și practică de viață.

Dialogul dintre tânărul monah Tudor Arghezi și Cornoiu – doctoral și directorul Mitropoliei sau Mitropolitul Iosif, relevă, în mod subtil, distanța dintre cele două tipuri de intelectuali, dintre cele două viziuni asupra omului și a lumii. Primul – „adâncit între obscur și clar”, cum am menționat deja, ceilalți doi: întâiul – ”un inteligent cu educația nuanțelor nedeterminată și obișnuit cu fragmentele și aproximațiile de noțiuni particulare lecturilor biblice și sensurilor insinuante”, cel de-al doilea – ”un fel de mâhnire” ce ”filtra povețele lui ca un suspin neauzit”.

Evident, manuscrisul e și un fel de minieniclopedie. Aici întâlnim date, informații, trimiteri la nume de personalități marcante, locuri și monumente de însemnătate culturală, națională, selectate după oportunități și semnificație istorică, cum ar fi Spitalul Pantelimon – ospiciu, unde a suferit Eminescu și Luchian, sau ”chioșcul istoric în care un trimis al Porții primea la soroace dăjdiile în natură, aduse pentru verificarea în șiruri de care și căruțe, și peșcheșul Țării Românești” [Gencărau Ș., Man V., 2012, 30(27), 81].

Viața, biografia lui Tudor Arghezi a fost marcată, în primul rând, de trei momente importante: copilăria "distrusă", detenția abuzivă și mediul mănăstiresc, preferat de poetul însuși. Memorabilele cuvinte: am venit la mănăstire ca "să cunosc lumea pe dedesubt", pot fi referite și la lumea monahală propriu-zisă. Mănăstirea pentru Tudor Arghezi a fost nu numai un remediu de cugetare și adâncire în filosofia sa existențialistă. Aici, la mănăstire, tânărul monah a cunoscut destine omenești, aflate în lumina sau în umbra credinței. Asistăm la un studiu tipologic de adâncă esență. Poetul hirotonit caută "dedesubturi" în firile oamenilor de excepție. Se simte legat de ele o întreagă viață. Excepționalul îl apropie de sensul "eternității" visate: "M-am legat de părintele Hariton cu o prietenie care va avea să dureze până la moartea unuia din noi și nimic nu a putut să o micșoreze în aproape de 50 de ani de izolare, de absențe, de pauze și evenimente" [Gencărau Ș., Man V., 2012, 40(37),101].

Prietenia cu părintele Hariton, într-adevăr, nu a fost întâmplătoare, întrucât este vorba tot de un meșter inexpugnabil, care "știa 42 de meserii", medaliat pentru o statuie turnată în sticlă, "minune a secolului". Pe aceeași cale a "prieteniei", deci a investigației nedeclarate, se apropie monahul Iosif de terifiant, de fenomenul obsesiei, el însuși fiind un obsedat de absolut: "... dar vocația mea era agitată de o neliniște imprecisă mai mare decât ea, mai mare decât mările și întinderile de necunoscută pustă ale planetei mele sufletești" [Gencărau Ș., Man V., 2012, 9(6), 39].

Un obsedat, aproape handicapat, este fratele întru credință Petru, care "suferea de o degenerare gravă... era gângav", cu o mare voință de a se reface pe calea limbajului divin, al "cântecului". Observând însă că putea citi cântând în biserică Apostolul, care precede Evanghelia liturghii, l-am hotărât să vorbească pe un ison târăgănat și convorbirile noastre deveneau inteligibile pe tonul acatistului "Bucură-te, Marie, cea plină de daruri" [Gencărau Ș., Man V., 2012, 35(32),91]. Pe lângă grija și compătimirea față de "fratele Petru", Iosif e cointersat, totodată, de limite, mai mult decât atât – hotărât să participe la ele. În cazul părintelui Petru poetul se implică într-un supralimbaj, pentru a atinge un alt grad de comunicare, încă un pas spre taina divinității, spre absolut.

Vorbind despre excepționalul topologic din "principatul călugăresc", "noviciatul de scurtă durată" nu trece cu vederea și laturile "umbroase" ale vieții monahale. Viciile, slăbiciunile sau corosiile din conștiința unor superiorități monahale, cât ar părea de incredibil, îi întăresc poziția sa de arbitru al lumii în care s-a inclus, și din care va evada cu aceeași îndărătnicie care îl însoțea la debut. Oricum, "ruptura" se va produce inevitabil, căci un spirit adâncit în marile contraziceri ale existenței, nu putea accepta "acel tip de viață", unde "Domnule e înlocuit cu Sfinția ta, bună dimineața și bună ziua substituie cu blagoslovește, mântuire însemnând înaintarea în funcție, cu smerenie fiind egal cu am onoare și așa mai departe o semiburghezie de platitudine satisfăcută" [Gencărau Ș., Man V., 2012, 40(37), 101].

Vicii e disecat până la măduvă și pornește de la individualitate, de la modul ei de a fi, de la structura fiziopsihologică. Părintele Damian este expresia unei sinteze a cel puțin "cinci rase deosebite cu subdiviziunile și corciturile lor... Căutătura în pleoapele cu punge se zbârlea într-o figură de panteră zgâriată pe toate întinderile ei de zbârcituri, ca și cum l-a tatuat pe un desen cu simetriile studiate și ochii-i râdeau și când era amărât" [Gencărau Ș., Man V., 2012, 46(43), 113]. Prin trăsăturile de portret, Arghezi relevă nu doar o mentalitate monahală, dar și o conștiință a timpului trăit, o viziune filosofică existențială, căci "tiparele portretului fizic, precizează însuși autorul manuscrisului, erau(...) reflexul unei gândiri necuviincioase". Tânărul monah se dovedește un alt tip de expert al componenței și judecății ecleziastice, al argumentelor-cheie, atunci când Rectorul, de pildă, explică esența "trinității". Ilaritatea, provocată de moment, este potolită sau calmată de imaginea reală a unui tei, "istoric un arbore bătrân sprijinit pe cârji de fier în picioare..." – simbol al stoicismului și sincerității naturii, în opoziție cu dogmatismul searbăd, cu "lipsa spiritului de sinteză".

Cum arătam mai devreme, scopul "noului venit" nu era doar arbitrearea canonului monastic, ci, mai degrabă, depistarea unei tipologii monahale, care depășea limitele canonului: atât prin credință, cât și prin felul de a fi al individualității. Manuscrisul poate fi considerat în acest sens și ca

un omagiu adus martirilor. Despre părintele Paisie aflăm că el ”intrase în sine ca într-un mormânt și nu se mai mișca din racla lui de scândură de cedru imputrezibil – și totuși descompusese timpul și spațiul, indiferent la tic-tacul sau la vuietul lor și nemilitant”. De altfel, o asemenea introvertire îl caracterizează și pe Arghezi însuși: ”Cele văzute de el (Paisie – n.n.) într-însul treceau orice frumusețe și această beatitudine lină și fără sfârșit, împăcată cu dimensiunile fracționare și meschine ale semenilor lui, era oarecum iritantă... El trăia zugrăvit după iconografie în tabloul lui fără sfârșit”... din ziua trecerii lui într-altă lume, de lumină veșnică sau de întuneric perpetuu, m-am văzut mai singur și mai rătăcit... De la Paisie în jos câțiva călugări erau : peste Paisie sau cel puțin egal cu el nu era niciunul” [Gencăraș Ș., Man V., 2012, 48(45), 49(46)117-119]

Cu aprecierea acestui ”prototip” ne apropiem și mai mult de concepția existențialistă propriu-zisă a lui Tudor Arghezi. Mai bine zis, o concretizăm pe cea din poezie, inclusiv din ”Psalmi”, și anume: conștiința existenței de sine e marea dramă a ființei umane, căci fiind conștient de limitele existenței sale în timp și spațiu, cel obsedat de propria existență, se întrebă și de existența lui Dumnezeu, ceea ce e cu totul imposibil. Totuși, pentru a se apropia de ideea existenței demiurgice, raportată la sensul existenței umane, cel din ”duhul pământului” propune trei meditații, ”versiuni”, deloc epuizante de taină, de aceea inacceptabile de fiecare dată, dar tot atât de conducătoare spre etern:

1. ”Dumnezeu e un ochi care se uită pretutindeni și vede totul, de jur împrejurul planetei. Mă vede și pe mine, știe cum mă cheamă și mă urmărește... Orice-ai face, ești vinovat... dar vina are gradații: să n-ai decât vinovăția de care te judeci și te pocăiești. El pedepsește.

2. Dumnezeu nu e ochi cu pleoape, gene și sprâncene. El nu poate fi... E duh nevăzut și nevăzător. Și-i pretutindeni..., forma lui de spirit: în iarbă, în stele, în floare... E auzul senin. E vântul... Nu poate să fie. Atunci cum rămâne el duh a toate fără să fie în toate?

A 3-a meditație presupune sublimul și e ilustrată pe starea de ”criză” spirituală a fostului stareț Baldovin: ”Nu știu ce boală e asta, dar el se oprește odată din vorbă, strânge dinții... Mie îmi place și când suferă nu mă sperie, mi-i milă de suferința lui atroce”. La întrebarea : ”Cum este Dumnezeu? părintele Baldovin răspunde: ” – E păcat, frate Iosife, să te întrebi. De El se vorbește numai în rugăciuni pe șoptite. Nu e permis să-i facem nici chipul de idol. Să ne gândim la el și atât. ”Nu lua numele Domnului Dumnezeului tău în deșert”

Limitele sale în timp și spațiu fiind infinite, concluzionează autorul manuscrisului, despre Dumnezeu se poate vorbi în limbaj tot infinit. Ne alegem doar cu așteptarea: ”Dumnezeu n-ar trebui să fie niciodată zugrăvit. O lespede de piatră ruptă din Ceahlăul lui, l-ar fi înfățișat mai bine și ar fi mai aproape de el. Vei afla mai mult numai atunci când lespede a își va deschide gura să grăiască. Am așteptat și eu, vei aștepta și frația ta, toți așteptăm graiul pietrei de vreo 2 mii de ani și ne trecem unul altuia așteptarea”.

Sunt ultimele cuvinte ale autorului manuscrisului. Vorbind despre inexprimabil, poetul comunică tot în termeni inefabili. Sugestia, care cu greu se desprinde din simbolul ”pietrei”, e că ”lespedea” prin semnificația ei trimite la sensul de ubicuitate a demiurgului, tot astfel cum ”așteptarea” presupune durată purificării, întoarcerii adamice la punctul inițial – acela al cunoașterii prin conștiința identificării cu absolutul, cu atât mai mult dacă ne referim la poet și poezie.

Bibliografie

1. Gencăraș Șt., Man V. Tudor Arghezi. Din duhul pământului. Paris: CIRMI, Université de la Sorbonne Nouvelle, Arad: Vasile Goldiș University Press; 2012.
2. Zăciu M., Papahagi M., Sasu A. Dicționarul scriitorilor români A-C. București: Editura Fundației Culturale Române, 1995.